

ANNA WARDA

(Łódź)

O AUTORSKIM STOSUNKU DO WSTĘPU LITERACKIEGO W XVIII-WIECZNEJ ROSJI

Ogólnie przyjęty i rozpowszechniony w XVIII stuleciu zwyczaj poprzedzania utworów przedmowami znany był w Rosji już od początków piśmiennictwa staroruskiego¹. Istotny wpływ na kształt i charakter tej części delimitacyjnej miała niewątpliwie praforma wstępu literackiego – retoryczne *exordium*, którego konwencje zostały sformalizowane przez Arystotelesa, Cycerona i Kwintyliana. Ze względu na funkcjonalną analogię wstępu w mowie oratorskiej z elementami inicjalnymi innych form wypowiedzi (na przykład epickiej inwokacji, prologu w dramacie czy też muzycznego preludium), zasady egzordialne już w starożytności miały wielostronne zastosowanie. Również w XVIII stuleciu, stanowiącym – zdaniem wielu badaczy² – uwieńczenie wielowiekowej kultury i tradycji retorycznej, retoryka i jej konwencje dotyczyły nie tylko sztuki oratorskiej, lecz były także teorią tekstów pisanych i określały sposób myślenia. Rękopiśmienne i drukowane podręczniki retoryki (zarówno przekładowe, jak również wzorowane na nich oryginalne rosyjskie), będącej obowiązkowym przedmiotem szkolnym, wywarły niewątpliwie wpływ na kształt ówczesnych części wprowadzających do utworów literackich. Zawarta w nich teoria, oparta na antycznych wzorcach, uwzględniała m. in. zagadnienia dotyczące kompozycji dzieła, określała proporcje pomiędzy jego elementami składowymi i omawiała funkcje każdego z nich.

¹ *Тематика и стилистика предисловий и послесловий*, гл. ред. А. Н. Робинсон, Москва 1981.

² Por. np.: Т. Е. Автухович, *Риторика и русский роман XVIII в.*, Гродно 1995, s. 54–55; С. С. Аверинцев, М. Л. Андреев, М. Л. Гаспаров, Р. А. Гринцер, А. В. Михайлов, *Категории поэтики в смене литературных эпох*, [в:] *Историческая поэтика*, Москва 1994, s. 3–38.

Wiele z opublikowanych w XVIII stuleciu książek z dziedziny retoryki i oratorstwa porusza problem wstępu (zarówno w mowie, jak i w tekstach pisanych). Jedną z nich jest opublikowany na początku XVIII w. traktat T. Prokopowicza *De arte libri X* (1706–1707), rozpowszechniony również w rękopiśmiennych wersjach rosyjskojęzycznych. Wstęp jako jeden z trzech elementów kompozycyjnych utworu – według zaleceń Prokopowicza – powinien być krótki, zrozumiały i zawierać informacje dotyczące treści utworu. Jego autor natomiast ma przestrzegać zasadę skromności (wykorzystanie w nim stosownych środków stylistycznych i językowych), gdyż jak twierdzi Prokopowicz:

ничто так не вредит произведению в целом, как напыщенное начало, так как от этого возникает подозрение, что это сделано напоказ, из-за стремления к дешевой славе, и уже от самого вступления (в котором риторы советуют добиваться расположения слушателей) слушатель выносит неблагоприятное впечатление. Поэтому не следует давать длинных перифраз и чрезмерно напыщенных слов, по выражению Горация – „длинной в полтора фута”, не стоит применять тропы и фигуры, разве что в самых редких случаях³.

Czołowi przedstawiciele klasycyzmu rosyjskiego: A. Kantemir, W. Trediakowski, M. Łomonosow i A. Sumarokow nie poruszają, co prawda, bezpośrednio problematyki wstępu w swych pracach teoretycznych, jednakże bardzo często stosują go w praktyce literackiej jako formę metawypowiedzi dla swych rozważań teoretycznoliterackich, akceptując tym samym antyczną tradycję *exordium*.

W podręczniku oratorstwa Ambrozego (*Краткое руководство к Оратории российской*, 1778) czytamy natomiast, iż wstęp stanowi pierwszy człon czteroelementowej struktury utworu, której wszystkie części powinny być powiązane ze sobą i proporcjonalne w stosunku do siebie („так чтобы слово казалось телом порядочно связанным, а не разбросанными членами; и чтоб начало или заключение не было больше изследования”⁴). Zadaniem wstępu jest przygotowanie i wprowadzenie czytelników do tematyki utworu, wzbudzenie ich zainteresowania i pozyskanie przychylności. Ambroży poucza dalej, że we wstępie nie należy wypowiadać się ani zbyt „wysokim”, ani zbyt „niskim” stylem, a także w żartobliwy sposób. Wstępy nie mogą również być zbyt długie, gdyż takie tylko męczą i nudzą czytelników.

Refleksje na temat wstępu pojawiają się również w przełożonej przez A. Gronskiego z języka angielskiego retoryce (*Опыт реторики*, 1791). Można dowiedzieć się z niej, że napisanie dobrego wstępu jest bardzo trudnym zadaniem i często sprawia ono więcej trudności niż pozostałe części utworu. Nie należy przy tym pisać wstępu przed rozpoczęciem

³ Cyt. wg: В. П. Вомперский, *Риторика в России XVII–XVIII вв.*, Москва 1988, s. 26–28.

⁴ Амвросий, *Краткое руководство к Оратории российской*, Москва 1778, s. 90.

głównego tekstu. Zastosowane w nim środki artystyczne nie powinny przesłaniać jego czytelności i precyzyjności, zaś autor nie może być w nim przedstawiony jako człowiek dumny i pyszałkowaty, gdyż wywoła to antypatię czytelników (słuchaczy). Podobne stwierdzenia na temat wstępu spotkać można również w retoryce I. Ryżskiego:

... во вступлении нельзя сказать чегонибудь, из чего бы слушатель мог худо заключить о качествах ума или сердца оратора, и заметить в нем или легкомыслие, или чрезмерное самолюбие и тщеславие, или недоброжелательство и пристрастие, или пренебрежение уважаемых в обществе мнений и обычаев, или наконец не уважение своих слушателей⁵.

Wybrane przez nas przykłady dotyczące wstępu ilustrują w ogólnym zarysie wymagania, jakie stawiano tej części kompozycyjnej utworu literackiego w wieku XVIII. O tym, jak istotne znaczenie miała ona dla utworu, świadczy również poniższy fragment, pochodzący z przełożonych z języka łacińskiego *Zasad życia ludzkiego*:

Начало; поелику от него зависит все, хотя малое, презирать не должно.

Начало, хотя количеством мало, но силою велико, сказал Аристотель.

Или как говорил Овидий:

Родится маленьким сперва река ручьем;

Но умножается в течении своем.

И наполняяся из рек других водою,

Становится потом великою рекою.

Котораго вола боишься ты теперь,

Того ты глаживал в телятах мне поверь.

Под коим деревом лежишь теперь от зною,

То бычо прутикам и гибкою лозою.

Не должно презирать и малаго начала. Ибо все, что из него следует, соединено или с великою пользою, или великим убытком. Взирай внимательным оком на начало каждого дела, сколько б оно мало ни было. Малая в начале ошибка в середине делается великою, а на конце превеликою⁶.

Zasady, rady i sugestie dotyczące wstępu, z którymi można było spotkać się w retorykach, miały niewątpliwie istotny wpływ na sposób konstruowania preliminariorów i stosunek do nich autorów. Same wstępy zaś stały się w wieku XVIII przedmiotem odrębnych rozważań na swój temat. Ich autorzy zabierając głos w sprawie tej części ramowej utworu rozważali m. in., jakim normom przedmowy powinny być podporządkowane, próbowali precyzować ich funkcje, zwracali uwagę na zmodyfikowanie dawnego wzorca przedmowy i dostosowanie go do potrzeb swych czasów i zmian, które dokonały się w życiu literackim. Bardzo często sygnalizowano w przedmowach autorów rosyjskich XVIII w. świadomość kontynuowania tradycji

⁵ И. Рижский, *Опыт риторики*, С.-Петербург 1796, s. 259.

⁶ *Правила жизни человеческой*, С.-Петербург 1789.

poprzedzania dzieł tekstami adresowanymi do czytającej publiczności, chociaż zajmowano różne stanowiska wobec tej „mody”.

Przyjrzyjmy się zatem bliżej metaliterackim wypowiedziom dotyczącym wstępów, które są niewątpliwie wiarygodnym świadectwem stosunku autorów rosyjskich wieku XVIII (pisarzy, tłumaczy, wydawców) do tej części kompozycyjnej utworu literackiego.

O swego rodzaju „modzie” na poprzedzanie utworu literackiego przedmowami w XVIII stuleciu świadczyć może ich szerokie stosowanie i ogromna różnorodność w tytulaturze wstępów. Najczęściej wykorzystywano w ich określaniu takie nazwy, jak np.: *Предисловие, Предупреждение, Объяснение, Изъяснение, Вступление, Уведомление, Предъизвещение, Известие, Посвящение*. Dość często tytuły wskazywały na adresatów przedmów, np.: *Известие для читателей, Предисловие к обществу, Послание к читателю*. Czasami adresaci byli ściśle określani przez autora, np.: *Почтеннейшие любители русских песен, К красавицам супругам, Приношение Прелесте* itd. W tytułach przedmów sygnalizowano również, kto kierował wypowiedź do publiczności literackiej, na przykład *От Сочинителя, Предупреждение от трудившагося в переводе, Предисловие от издателя*.

W książkach rosyjskich XVIII w. zamieszczano także wprowadzenia, które w niekonwencjonalny sposób skierowane były do czytelników bądź innych abstrakcyjnych adresatów: *Тому, кто будет употреблять свою книжку, здравия желаю; Посвящение Примерным Благотворителям; Человеколюбивейшие благотворители; Посвящение тридцати двум азбучным Буквам; Нужное для некоторых читателей Предупреждение; К тем, у которых достанет терпения прочесть*. Mogły one również nosić bardziej zindywidualizowane nazwy, jak na przykład: *Введение наподобие предисловия; Нельзя без Предисловия; Загадка о Сочинителе* czy też *Найденный отрывок бумаги вместо Предисловия; Вместо предупреждения*. Jak więc widać z przytoczonych przykładów, nazwy stosowane w odniesieniu do przedmów miały zróżnicowany charakter, brzmiały bardziej lub mniej oryginalnie, choć zdarzało się i tak, że nie opatrywano wypowiedzi wstępnych odrębnym tytułem. Zwroty do odbiorców zamieszczano zwykle po dedykacji przed dziełem, natomiast w przypadkach, kiedy jej nie było – zaraz po karcie tytułowej.

Z przeglądu przedmów do rosyjskich XVIII-wiecznych książek wynika, iż ich autorzy niejednokrotnie sygnalizowali w nich świadomość kontynuowania tradycji poprzedzania dzieł wstępami, zajmując przy tym różne stanowiska. W. Trediakowski, na przykład, w przedmowie do przekładu powieści P. Tallemanta *Podróż na wyspę miłości* (1730) wyjaśnia czytelnikom, iż mimo negatywnego stosunku wykształconych i szanowanych ludzi do poprzedzania książek przedmowami, on sam nie jest w stanie obejść się bez

wstępu, gdyż musi poinformować czytelników o treści proponowanej im książki i sprawach, które odbiorcy wiedzieć powinni⁷. Mniej więcej w tym samym czasie A. Kantemir w przedmowie do pierwszej redakcji satyry *Na ganiących naukę* wypowiada się na temat przedmowy następująco: „... не столько обычаю, сколько нужде последуя, предуведомление сие пишу”⁸. Jak widać, pisarze niezbyt chętnie przyznawali się do świadomego kontynuowania tradycji poprzedzania dzieł wstępami. W ich przypadku wynikało to raczej z wewnętrznej potrzeby, a nawet konieczności niż z wzorowania się na ogólnie przyjętych konwencjach. W rzeczywistości zaś realizowali oni klasyczną formułę wstępu, wyrażającą się właśnie w pouczeniu odbiorcy, informowaniu go o istotnych dla autora sprawach, dotyczących proponowanego czytelnikom utworu.

Wstępy były także niezmiernie istotne dla czołowych klasycystów rosyjskich (Trediakowskiego, Łomonosowa, Sumarokowa), u których przybierały one nawet postać ponad stustronicowych teoretycznoliterackich traktatów (por. np. wstęp do *Argenidy* Barclaya, którego autorem był Trediakowski). Jednocześnie rezygnowali oni zwykle z wprowadzania do swych przedmów wypowiedzi dotyczących topiki wstępu. Ich uwaga skoncentrowana była przede wszystkim na wprowadzeniu czytelnika w arkana sztuki translatorskiej, poetyki, problematyki teoretycznoliterackiej czy też przedstawieniu czytelnikom sylwetki autora tłumaczonego przez nich utworu.

W drugiej połowie XVIII wieku autorzy otwarcie przyznawali się do tego, że ich przedmowa jest niczym innym jak wyrazem mody czy też kontynuacją wielowiekowej tradycji poprzedzania dzieł przedmowami. Por. na przykład:

Я в сем случае ничего иного не делаю, как только поступаю по самой новейшей последней моде, и последуя примеру многих нынешних наших братьев писателей⁹.

У нынешних писателей вошло в общее обыкновение, приписывать всякой книге предисловие, и когда оно упустится, то сие будет значить, что книга не совершенна. Часто находят так оныя велики, как и самое сочинение [...] Как при всякой повести находятся краткия введении, то было бы излишнее здесь много распространять оличностей¹⁰.

W przedmowach spotkać można również krytyczne wypowiedzi, nawiązujące do ich rozmiarów i błahej treści, nie korespondujących z następującym po nich utworem i jego cechami gatunkowymi. Ich autorzy ograniczali więc swe przedmowy do niezbędnego minimum, zamieszczając w nich jedynie

⁷ Wstęp do przekładu W. Trediakowskiego, poprzedzający książkę P. Tallemanta, *Езда в остров любви*, С.-Петербург 1730.

⁸ А. Кантемир, *На хулящих учение. К уму своему (Первоначальная редакция)*, [w:] W. Skrunda, *Literatura rosyjska XVIII w. Antologia*, Warszawa-Wrocław 1986, s. 55.

⁹ Н. П. Осипов, *Не прямо в глаз, а в самую бровь*, С.-Петербург 1970.

¹⁰ *Забавной Магази́н, или Собрание новейших Забавных повестей*, С.-Петербург 1777.

najistotniejsze, ich zdaniem, informacje. Por. na przykład następującą wypowiedź:

Не утруждая Вас Благосклонный Читатель! продолжительным и пустым предисловием, особливож перед такою книжкою, которая состоит из коротких повестей, и сама собою не терпит многословия, за нужное почитаю отдать только отчет в употребленном на оную времени¹¹.

Pisarze polemizują we wstępach także z najczęstszymi motywami w nich występującymi, wśród których wymienić należy pochwały dotyczące autora tekstu (czynili to zwykle tłumacze). Nie mając oczywiście nic przeciwko jego osobie, obawiają się jednak tego, że ich niedoskonały przekład może źle wpłynąć na czytelniczą ocenę wartości oryginału i jego autora:

Хвалить сочинителя по примеру других, у которых то целое предисловие занимает, я ненамерен, опасаяся в случае недостатка моего в похвале затмить наипаче его славу¹².

Zarówno autorzy, jak i adresaci wypowiedzi wstępnych byli świadomi umownego, konwencjonalnego charakteru wprowadzeń. W rzeczywistości doskonale zdawali sobie sprawę z tego, że o losie dzieła decydują jego autentyczne walory, a nie pochwały utworów formułowane przez autora lub inne osoby w przedmowie. Por. na przykład wypowiedź M. Suszkowa na ten temat:

Я не намерен здесь прибегнуть к обыкновенным предисловиям, ибо несколько лишних слов, пустых прозб к Читателю, котораго не знаешь, и признаний в недостатках всегда покрываемых самолюбием в очах Писателя, не учинят ее лутчею¹³.

Świadomość negatywnego stosunku do wstępów, które odwlekały, zdaniem niektórych autorów, moment zetknięcia się z materiałem głównego tekstu, czy też mogły zniechęcać do niego, przejawiała się w wielu wypowiedziach. Jednocześnie zdawali oni sobie sprawę z tego, że przecież i sam utwór, nawet bez wstępu, też nie zawsze trafia w czytelnicze gusty, dlatego też zwykle nie rezygnowali z poprzedzania swych utworów przedmową. Por. dla ilustracji następujące wypowiedzi:

Многия не могут терпеть предисловия; но многим может быть и книжка сия не понравится¹⁴.

¹¹ К. Кристоф, *Спутник и собеседник веселых людей*, пер. Х. Добросердов, Москва 1783, s. 13.

¹² Валерия Максима изречений и дел достопамятных девять, пер. И. Алексеев, С.-Петербург 1772.

¹³ М. В. Сушков, *Полная баснословная история со включением истолкования оной*, Москва 1792, s. I.

¹⁴ *Любовной Лексикон*, пер. А. В. Храповицкий, С.-Петербург 1768.

Скучны бывают предисловия таких сочинений, которые бы и без оных могли быть уважаемы; по чему и я похвалять сего сочинения пред вами не смею¹⁵.

... я хотел было написать к сей поеме преогромное предисловие, в котором намерен был подробно изъяснить, побуждающую меня к сочинению ее причину. [...] Однакож все сие не заслужило бы моего сочинения, буде бы оно само по себе не заслужило от благосклонного читателя похвалы¹⁶.

Bardzo interesującą formę wypowiedzi o wstępie, a dokładniej o procesie pisania książki o miłości, w której, zdaniem autora, wstęp jest zbędny, znaleźć można w liście dedykacyjnym (!) do ukochanej, poprzedzającym przekład książki z języka francuskiego pt. *Sen Damona*:

Если бы ты когда нибудь поручила мне описать нашу любовь, сие пополнил бы я с особливым удовольствием [...]. А чтобы ты знала, какой план зделал бы я сему сочинению, об оном я тебе расскажу в коротких словах. Оставля вступление, каковым обыкновенно начинаются сочинения и которого бы я не оставил поместить в моем, переее всего начал бы я описанием моего, каковым наслаждался пристрастия. Потом представил бы я тебя явившуюся нечаянно моим глазам. Изобразил бы твою величественную осанку...¹⁷.

Jak wynika z tej wypowiedzi, obecność wstępu przed głównym tekstem mogła być warunkowana także genologią utworu. Niektóre z gatunków bowiem doskonale obywaty się bez niego (np. powieść miłosna), dla innych zaś był on niezbędnym elementem strukturalnym.

Toposem często stosowanym we wstępach są prośby skierowane do czytelnika, by wybaczył błędy i niedociągnięcia dzieła, a także wypowiedzi, które miały na celu pozyskanie przychylności i wyrozumiałości odbiorców przez przyjmowanie postawy przesadnej skromności, a nawet uniżoności:

Не взирая на то, что Автор ясное на сию книгу и обширное написал предисловие, вознамерился и я также, хотя не очень огромное, однако для меня нужное сделать предуведомление [...]. Нужда же моя в сем состоит, чтоб у читателя в погрешностях, каковыя может быть в сем трудном переводе найдутся, переводчику, старающемуся посылную доставить отечеству услугу, испросить извинения¹⁸.

Едва я смею обременить благосклонных читателей, сверх представляемой мною суду их, и без того необыкновенной уже величины, комедии, толь обширным Предисловием: но когда они прочтут оное; то надеюсь, извинят намерение мое предложить замечания, нужныя к ее объяснению¹⁹.

Topos skromności wyrażany był zwykle przez celowe pomniejszanie i niedowartościowywanie talentu autora, którego wykładnikiem miała być

¹⁵ *Собеседование мудрости, или отборные наставления*, С.-Петербург 1784.

¹⁶ В. И. Майков, *Елисей или раздраженный Вакх*, С.-Петербург 1775, s. 3.

¹⁷ *Дамоново сновидение*, С.-Петербург 1779, s. 4.

¹⁸ *Священная сатира на суету мира*, пер. М. Цветихин, Москва 1783.

¹⁹ П. О. Бомарше, *Фигарова женитьба*, Москва 1787.

właśnie proponowana czytelnikom książka. Bardzo często stosowaną formą usprawiedliwiania się przed odbiorcą z możliwych błędów było oświadczenie autora bądź tłumacza, że jest to jego debiut.

Przedmowy były nieodłącznym atrybutem sztuk rosyjskiego dramaturga drugiej połowy XVIII wieku – W. Łukina, który poprzedzał nimi każdą ze swych komedii-przeróbek. Dość obszerne wstępy były dla niego miejscem, w którym wypowiadał się na temat sztuki teatralnej, zasad przekładu (teoria „przystosowywania obcych wzorców do rosyjskich realiów”), treści komedii, a nawet gry aktorskiej. Jedną z przedmów Łukina zawiera, na przykład, wyjaśnienia dotyczące przyczyny pisania przez niego wstępów, które nie były raczej przychylnie oceniane przez krytykę:

Сие предисловие пишу для показания им [критикам – А. В.] моего усердного желанія к поддержанию нашего Театра, несмотря на то, что многие, меня ненавидящие смеются над тем, что я при всякой комедии пишу предисловие, которые они называют ничего не значущим²⁰.

Wiele z przedmów odwołuje się do zasady proporcjonalności wstępu wobec innych elementów strukturalnych książki. Ten właśnie wymóg, zawarty w większości podręczników retoryki, powodował, iż autorzy tłumaczyli się we wstępach z tego, że ich przedmowa jest zbyt długa lub że muszą ją zakończyć, ponieważ nie powinna ona zmęczyć lub znudzić odbiorcę ich książki:

Естьли бы я не опасался, что предисловие мое распространится, то нашел бы я довольно вещей до сей материи касающихся, кои по многим видам внимание общества заслуживают²¹.

Предавая печати сие смехотворное сочинение, хотел было я начертать к нему не весьма Лаконическое предисловие: но по счастью удержался от того следующим уподоблением; Во многом глаголания нет спасения. Или избавился я от того, что не зделалось уже теперь таким же Пустомелею, каким изображен Неумолков²².

Дабы не утомлять более сим родом предуведомления, то я в заключение сего поспешаю открыть Вашему Высокопревосходительству, какое движение одушевляло, и назидало сей образ труда моего...²³.

Rozważania dotyczące preliminarium włączył również do swego wstępu poprzedzającego książkę *Wieczorowa pora* W. Lowszyn. Stwierdzając wprost, iż przedmów nikt nie czyta, autor wymyślił inny sposób na przyciągnięcie

²⁰ В. И. Лукин, *Предисловие к Награжденному постоянству*, [в:] *Сочинения и переводы В. Лукина*, часть вторая, С.-Петербург 1765.

²¹ *Детская книга, или общия мнения и изьяснение вещей, коим детей обучать должно*, Москва 1770, s. 8.

²² В. И. Лукин, *Предисловие к Пустомеле*, [в:] *Сочинения...*

²³ С. Бобров, *Таврида или мой летний день в таврическом Херсонисе*, Николаев 1798, s. 11.

do nich uwagi odbiorców. Było nim nadanie wprowadzeniu do jego książki innej, oryginalnej nazwy – *Wiadomości*, która, jak wierzył Lowszyn, z pewnością zainteresuje czytelników nowością tytułu i wzbudzi przez to ich ciekawość zarówno do samego wstępu, jak również do następującego za nim utworu:

Вместо Предисловия, которое как давно уже Сочинителями изыскано, столь же необходимо для книги, как воротник к кафтану, вздумал я приложить сие при сием Издании. Заглавие сие назвал я Известием по весьма важной причине: многие читатели не жалуют Предисловия, с Спартанским равнодушием пропускают оныя мимо, и тем лишают Сочинителей ожидания, для которого они пишут Предисловие; но Известие возбуждает любопытство и приневольивает к прочтению. Вот читатель мой! ты вошел уже со мною в разговор, и тем общее намерение Предисловия исполняется²⁴.

Z przedstawionego materiału egzemplifikacyjnego wynika, iż pomimo szeroko rozpowszechnionego w wieku XVIII zwyczaju poprzedzania utworów literackich preliminarjami autorzy zajmowali różne stanowiska wobec owej „mody”, wyrażane przez nich w samych częściach wprowadzających. Niektórzy z nich aprobowali je bez zastrzeżeń stosując wobec wstępów proponowane w podręcznikach retoryki zasady, inni natomiast ustosunkowywali się do nich krytycznie i polemizowali z nimi. Sprowadzało się to czasami do literackiej zabawy ze spetryfikowaną kompozycją i treścią tej części wprowadzającej.

Osiemnastowieczne przedmowy są również świadectwem recepcji czytelniczej wprowadzeń do utworów literackich. Wynika z nich, że ówcześni odbiorcy niezbyt chętnie poprzedzali lekturę książki czytaniem przedmowy, z czego zdawali sobie sprawę autorzy. Dlatego też starali się oni nadać wprowadzeniom ciekawą formę, która przyciągnęłaby do nich uwagę czytelników, a przez to stworzyłaby możliwość przekazania im określonych treści.

Na zakończenie należy jednak zauważyć, iż pomimo nie zawsze aprobującego stosunku pisarzy i czytelników do wstępów wyrażanego na ich łamach, część ta przetrwała pozostając jedną z form kontaktu pomiędzy autorami i publicznością literacką nie tylko w XVIII stuleciu, ale także w wiekach następnych.

²⁴ В. Левшин, *Вечерние часы*, Москва 1787.

Анна Варда

ОБ АВТОРСКОМ ОТНОШЕНИИ К ПРЕДИСЛОВИЮ В РОССИИ XVIII ВЕКА

Большинство изданных в XVIII веке в России книг предваряли всякого рода предисловия, вступления, введения, берущие свое начало во времена античности и сопутствовавшие древнерусским рукописным книгам уже с XI века.

В настоящей статье рассматривается отношение русских авторов XVIII столетия (писателей, переводчиков, издателей) к вводным частям литературных произведений на основе их высказываний в тексте самих вступлений.

Разнообразные мнения авторов свидетельствуют об их сознательном подходе к традиции и тогдашней литературной действительности.

¹ Е. В. Далева, Предисловия и вступления к русским книгам XVIII столетия, М.: Наука, 1980, стр. 100.

² Далева Е. В. Предисловия и вступления к русским книгам XVIII столетия, М.: Наука, 1980, с. 8.

³ М. П. Златовласка, Предисловия и вступления к русским книгам XVIII столетия, М.: Наука, 1980, с. 10.